

COP29: Azərbaycan paytaxtı “yaşıl” gələcəyə qapı açır

Vüqar Səlimov, fəlsəfə doktoru

Qlobal problemlərin mənfi təsirlərinin getdikcə artması bəşəriyyəti ciddi şəkildə narahat edir. Yaranmış vəziyyət dünya dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar arasında birgə əməkdaşlığı, müxtəlif səviyyələrdə koordinasiya fəaliyyətinin göstərilməsi zərurətini yaradır. Hazırda iqlim dəyişikliyinə canlı aləmə zərərli təsirin aradan qaldırılması üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi dünya birliyinin diqqət mərkəzində dayanır.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı (COP) kimi mötəbər tədbirin keçirilməsi cəmiyyət-təbiət münasibətlərində özünü göstərən neqativ meyillərin qarşısının alınması, xüsusilə, qlobal ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasının vacibliyindən irəli gəlir. COP-un 29-cu sessiyasının bu ilin noyabr ayında Azərbaycanın sədrliyi ilə Bakı şəhərində təşkili xalqımızın həyatında əlamətdar tarixi hadisələrdən biri olacaq. Qeyd edək ki, bu mötəbər tədbirin ölkəmizdə keçirilməsinin əsasında ciddi siyasi-iqtisadi səbəblər dayanır. Xüsusilə, davamlı inkişaf çərçivəsində ətraf mühitin qorunması, qlobal ekoloji problemlərin həlli məqsədilə milli və beynəlxalq səviyyələrdə göstərdiyi fəallıq ölkəmizin COP29-a evsahibliyi etməsini şərtləndirən mühüm faktorlardır.

Ekoloji təhlükəsizlik və iqtisadi inkişaf

COP29-un keçirilməsi ölkəmizin özündə siyasi, iqtisadi, sosial və ekoloji komponentləri birləşdirən davamlı inkişafı ilə sıx bağlıdır. Azərbaycan iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi qlobal iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması üçün təsirli vasitələrdən biri olan “yaşıl” enerji sektorunun inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır. Karbohidrogen mənbələrindən asılılığın azaldılması bərpaolunan enerji resurslarının potensialından səmərəli şəkildə istifadə olunmasını sürətləndirir. “Yaşıl” enerjiyə keçid istixana qazları emissiyalarını azaltmaqla ekoloji vəziyyəti yaxşılaşdırmağa kömək edir ki, bu da iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə üzrə beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi baxımından vacibdir.

Şaxələndirmə yerli və xarici sərmayəçilər, “yaşıl” enerji layihələrini həyata keçirməkdə maraqlı olan şirkətlər üçün əlverişli iqtisadi mühit formalaşdırır. İnvestisiyaların cəlb edilməsi “yaşıl” enerji infrastrukturunun inkişafına təkan verir, “yaşıl iqtisadi artım”ı stimullaşdırır. Bərpaolunan enerji mənbələri innovativ həllər vasitəsilə mövcud enerji şəbəkələrinə inteqrasiya olunur, daha dayanıqlı enerji formalarına keçid təmin edilir, ümumi daxili məhsulda “yaşıl” enerji sektorunun həcmi getdikcə artır. Enerji istehsalının səmərəliliyi və dayanıqlığı güclənir ki, bu da enerji təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsində vacib əhəmiyyət daşıyır. Əlverişli iqtisadi mühit bərpaolunan enerji mənbələri ilə bağlı layihələrin uğurla həyata keçirilməsini təmin edir. “Yaşıl” enerjinin dünya bazarlarına nəqli Azərbaycan dövlətinin enerji siyasətinin əsas vəzifələrindən birini təşkil edir. Elektrik enerjisi istehsalının qoyuluş gücündə bərpaolunan enerji mənbələrinin payının 2030-cu ilə qədər 30 faizə çatdırılması nəzərdə tutulur.

Davamlı iqtisadi inkişafın nəticəsində COP29 kimi nüfuzlu beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi üçün zəruri infrastruktur yaradılıb. Müasir standartlara cavab verən avtomobil və dəmir yolları, hava limanları şəbəkəsinin mövcudluğu, böyük mehmanxanaların, yüksək səviyyəli xidmətlərin olması, lazımı texniki təchizatla təmin edilmiş konfrans mərkəzləri, onlayn yayımı, qarşılıqlı əlaqəni təmin edən rabitə sistemləri və internet infrastrukturunun inkişafı COP29-un yüksək səviyyədə təşkili üçün böyük əhəmiyyət daşıyır.

COP29-un Azərbaycanda keçirilməsinin siyasi aspektləri

COP29-un ölkəmizdə keçirilməsi qərarının verilməsi iqtisadi amillərlə yanaşı, həm də siyasi amillərə söykənir. Belə ki, ölkəmiz Cənubi Qafqaz regionunun lider dövləti kimi dünya birliyində böyük nüfuz qazanıb, ətraf mühitin qorunmasına dair beynəlxalq konvensiyalara qoşulub. Azərbaycan Respublikası 1995-ci ildə BMT-nin İqlim dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasını ratifikasiya edib, 2000-ci ildə isə həmin konvensiyaya əlavə olunan Kioto protokolunu imzalayıb. Konvensiyadan irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün “Azərbaycan Respublikası tərəfindən 1995-ci il yanvarın 10-da təsdiq edilmiş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasına uyğun Azərbaycan Respublikasının qəbul etdiyi öhdəliklərin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsinə dair tədbirlər haqqında” ölkə Prezidentinin 1997-ci il 30 aprel tarixli sərəncamı ilə İqlim Dəyişmələri üzrə Dövlət Komissiyası

yaradılıb. Azərbaycan Respublikası 1998-ci ildə BMT-nin Səhralaşmaya qarşı mübarizə Konvensiyasını, 2000-ci ildə isə BMT-nin Biomüxtəlifliyin qorunması haqqında Konvensiyasını ratifikasiya edib. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 21 dekabr tarixli sərəncamı ilə Bioloji müxtəlifliyin genetik ehtiyatları üzrə Dövlət Komissiyası yaradılıb, 2003-cü il 18 fevral tarixli sərəncamı ilə ölkədə ekologiyaya dair milli proqramlar təsdiq edilib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 13 iyul tarixli fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının, Kioto Protokolunun və Paris Sazişinin Katibliyi arasında Razılaşma” təsdiq edilib. Dövlət başçısının 2024-cü il 10 oktyabr tarixli fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının, Kioto Protokolunun və Paris Sazişinin Katibliyi arasında məlumat mübadiləsi haqqında Anlaşma Memorandumu” təsdiq olunub. “BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası ilə bağlı Tərəflərin 21-ci Konfransında qəbul olunmuş Paris Sazişinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (28 oktyabr 2016-cı il) imzalanıb.

Adıçəkilən sazişlər və konvensiyalarda tərəflər arasında iqlim dəyişikliyi, ekoloji mühitin çirklənməsinin qarşısının alınması, tullantıların idarə edilməsi və yenidən istifadəsi, torpaqların mühafizəsi, ətraf mühitə mənfi təsirlərin qiymətləndirilməsi, habelə digər sahələrdə əməkdaşlığın yaradılması nəzərdə tutulur. Neft sənayesinin ekologiyaya təsirinin məhdudlaşdırılması məqsədilə təcrübə mübadiləsinin aparılması, yanacaq-enerji kompleksinin ətraf mühitə təsirlərini azaltmaq məqsədilə enerji səmərəliliyinin artırılması, alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə sahəsində əməkdaşlıq, “yaşıl” enerjinin inkişafı və ötürülməsi istiqamətində strateji tərəfdaşlıq və qabaqcıl ekoloji texnologiyaların mübadiləsinə böyük əhəmiyyət verilir. Sənədlərdə əsasən aşağıdakı hədəflər müəyyən olunur:

- yaşıl və təmiz enerji mənbələrini, enerji səmərəliliyini, o cümlədən bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadəni təşviq etmək üçün birgə əməkdaşlığın gücləndirilməsi;
- bərpaolunan enerji mənbələrindən istehsal edilən elektrik enerjisinin tranzit ötürülməsi və təchizatı sahəsində əməkdaşlıq;
- “yaşıl hidrogen” istehsalı, nəqli və ticarəti layihələrinin həyata keçirilməsi, bu sahədə məlumat, nou-hau mübadiləsinin aparılması;
- enerji səmərəliliyi və enerjiyə qənaət məsələləri üzrə yeni texnologiyaların tətbiqi, bu istiqamətdə xidmətlərin formalaşdırılması;
- bərpaolunan enerjinin istehsalı, nəqli, ticarəti sahələrində fəaliyyət imkanlarının müəyyən edilməsi və s.

Ətraf mühitin mühafizəsi, təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə olunması məqsədilə “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”, “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində Gündəlik”, “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”, “Su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsinə dair 2020–2022-ci illər üçün Tədbirlər Planı”, “Yerin təkinin geoloji öyrənilməsinə və mineral-xammal bazasından səmərəli istifadəyə dair 2020–2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı” və digər sənədlər çərçivəsində ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir.

COP29-un təşkili ölkəmizin xarici dövlətlərlə, beynəlxalq təşkilatlarla ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlərinin dərinləşməsində geniş imkanlar yaradır ki, bu da Azərbaycanın dünyada siyasi mövqeyinin daha da güclənməsi deməkdir. Bu tədbir ölkəmizin iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizədəki strateji hədəflərini geniş auditoriyaya çatdırmaq üçün vacib platformadır. Prezident İlham Əliyev COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi ilə bağlı verilən qərarı yüksək qiymətləndirərək deyib: “COP29-a evsahibliyi edəcək ölkə kimi yekdil qərarla seçilmək bizim üçün, həqiqətən, böyük şərəfdir. Biz bunu beynəlxalq ictimaiyyətin Azərbaycana və gördüyümüz işlərə, o cümlədən yaşıl enerji sahəsindəki fəaliyyətimizə hörmətinin əlaməti hesab edirik. Nəhayət, bu, böyük məsuliyyətdir, çünki biz nəinki yaxşı tədbir təşkil etməli, o cümlədən yaxşı nəticələrə nail olmalıyıq”. Azərbaycan Prezidenti COP29-un beynəlxalq əməkdaşlıq üçün əhəmiyyətini vurğulayaraq qeyd edib: “Hesab edirəm ki, Azərbaycanın müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarla beynəlxalq əlaqələri və onlarda fəal iştirakı bizə müxtəlif qitələrin ölkələri arasında körpülər salmaq və ya onları gücləndirmək, eləcə də onların həmrəyliyini möhkəmləndirmək imkanını yaradacaq”.

Ekoloji problemlər qlobal xarakter daşdığından onların aradan qaldırılması üçün dövlət başçılarının, beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin birgə səy göstərmələri vacibdir. Siyasi iradə olmadan ətraf mühitlə bağlı məsələlərin optimal həllini nəzərdə tutan zəruri qərarların qəbul edilməsi və təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməsi mümkün deyil. Buna görə də Prezident İlham Əliyev qətiyyətli siyasi iradə göstərərək xarici ölkələrin dövlət başçıları və hökumət nümayəndələri, beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri

və təmsilçiləri ilə görüşlərində qlobal ekoloji problemlərin həllində Azərbaycanın prinsipial mövqə tutduğunu, xüsusilə, iqlim dəyişikliyindən irəli gələn məsələlərlə bağlı dünya ölkələri arasında həmrəyliyin, birgə fəaliyyətin gücləndirilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Ölkəmiz qlobal iqlim dəyişikliyinə dair məsələlərin müzakirəsində yaxından iştirak etmək imkanı qazanmaqla həm də bu sahədə beynəlxalq siyasətin formalaşmasına təsir göstərir. Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsü ilə ölkəmizdə ətraf mühitin qorunmasını nəzərdə tutan zəruri qanunvericilik sistemi formalaşdırılıb, səmərəli institusional mexanizmlər yaradılıb. Prezident İlham Əliyevin 2010-cu ili ölkəmizdə “Ekologiya ili” elan etməsi ekoloji problemlərin həllinə böyük diqqət və həssaslıqla yanaşmağın bariz nümunəsidir. Azərbaycan Prezidentinin 2023-cü il 25 dekabr tarixli sərəncamı ilə 2024-cü ilin “Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” elan olunması ölkəmizin iqlim dəyişmələrinin fəsadlarına qarşı mübarizəyə öz töhfəsini verməklə böyük iradə nümayiş etdirdiyini bir daha göstərir.

Müasir dövrün ekoloji çağırışları: problemlər və onların həlli yolları

Ekoloji tarazlığın bərpası, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə, su, torpaq və atmosfer havasının çirklənmədən mühafizə edilməsi qlobal xarakter daşıyır. Hələ 1992-ci ildə BMT-nin təşəbbüsü ilə Braziliyanın Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilmiş konfransda dünyanın gələcək inkişafının ekoloji problemlərin həlli ilə sıx bağlı olduğu xüsusi vurğulanıb. İqlimin getdikcə istiləşməsi, səhrələşmə prosesinin daha geniş miqyas alması, ətraf mühitin çirklənməsindən irəli gələrək müxtəlif xəstəliklərin yayılması qlobal xarakter daşıyır. Onların aradan qaldırılması milli və beynəlxalq səviyyələrdə operativ tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri edir.

Qlobal ekoloji çağırışlar aşağıdakılardır:

- Qlobal iqlim dəyişikliyi insanların həyatı və sağlamlığına, flora və faunaya təhlükə yaradır, həmçinin hidroloji və meteoroloji parametrlərin dəyişməsinə səbəb olur.

- Bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə edilməsi, “yaşıl” enerjiyə keçid ekoloji böhranın mənfi təsirlərinin azaldılması üçün təsirli vasitələrdən biri olduğundan milli və beynəlxalq platformalarda bu amilə ciddi önəm verilməlidir.

- Sənaye və məişət tullantıları, pestisidlər və plastik materialların atılması insan sağlamlığına, ekosistemlərə zərər ciddi zərər verir.

- Neft dağılmaları və digər çirkləndiricilər dəniz ekosistemlərinə böyük təhlükə yaradır.

- Torpağın keyfiyyətini pisləşdirən gübrələr, pestisidlər, zəhərli tullantılar qida təhlükəsizliyinin təmin olunmasına ciddi problemlərə səbəb olur və s.

Ölkəmizdə ətraf mühitə mənfi təsirləri və riskləri əhəmiyyətli dərəcədə azaldan iqtisadi inkişaf modeli kimi “yaşıl iqtisadiyyat”ın inkişafı sahəsində mühüm irəliləyişlər əldə edilir. Təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə, ekoloji tarazlığın qorunması istiqamətində ardıcıl tədbirlər görülür.

Azərbaycan dövlətinin apardığı ekoloji siyasətin əsas hədəfini əhalinin sağlam ətraf mühit şəraitində yaşamasının təmin olunması təşkil edir. Bu məqsədlə istilik effekti yaradan qazların tullantılarının statistik hesabatı, qiymətləndirilməsi, mənbələri və toplayıcıları haqqında məlumatların analitik-informasiya sistemləri yaradılıb, dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsi üçün iqtisadiyyata, ekosistemlərə iqlimin təhlükəli təsirləri barədə məlumatların toplanması, təhlili və ümumiləşdirilməsi üzrə dövlət informasiya sistemi formalaşdırılıb, ozondaqıdıcı maddələrdən istifadə olunması təcridən aradan qaldırılıb.

Məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilən ekoloji siyasətin nəticəsində

- ekosistemlər və biomüxtəliflik qorunur;
- ölkəmizin inkişafının ekoloji baxımdan dayanıqlığı təmin olunur;
- ətraf mühitin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə iqtisadi resurslardan səmərəli istifadə edilir;
- “yaşıl” enerji texnologiyalarından istifadə olunmasına böyük əhəmiyyət verilir və s.

Ekoloji siyasət sosial-iqtisadi və ekoloji proqnozlar nəzərə alınmaqla qərarların qəbul edilməsi, bu prosesdə alternativ variantlardan istifadə olunması, ətraf mühitin qorunmasında vətəndaş cəmiyyəti institutlarının potensialından istifadə olunması kimi prinsiplərə əsaslanır.

Ekoloji siyasətin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

- su ehtiyatlarından səmərəli istifadə, xüsusilə, Xəzər dənizinin ekoloji mühitinin mühafizəsi;
- iqlim dəyişmələrinin mənfi təsirlərinin azaldılması;
- atmosfer havasının mühafizəsi;
- biomüxtəlifliyin qorunması;
- meşə örtüyünün, yaşıllıqların mühafizəsi;
- çirklənmiş ərazilərin bərpası;
- tullantıların idarə olunması;

- ekoloji şüurun inkişaf etdirilməsi və s.

Ölkəmizdə 2030-cu ilə qədər istilik effekti yaradan qazların emissiyalarının 35 faiz, 2050-ci ilə qədər 40 faiz azaldılması nəzərdə tutulur. İşğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikası “yaşıl enerji zonası” elan olunub, bu ərazilərdə bərpaolunan enerji mənbələrindən effektiv istifadə edilməsi istiqamətində genişmiqyaslı işlər görülür.

Ətraf mühitin qorunmasına Azərbaycan dövlətinin böyük həssaslıqla yanaşmasının əsas səbəblərindən biri də işğaldan azad edilmiş ərazilərdə vaxtilə Ermənistanın ekoloji terror törətməsidir. Ermənistan ətraf mühitin mühafizəsinə dair qoşulduğu beynəlxalq konvensiyaları kobud şəkildə pozaraq bu əraziləri ekoloji fəlakət zonasına çevirib, işğal dövründə təbii ehtiyatlar istismar olunaraq talan edilib. Milli park və qoruqlar, qiymətli ağaclar, digər nadir biomüxtəliflik nümunələri məhv olunub. Ümumi sahəsi 8 min hektardan çox olan qiymətli çoxillik sıx meşələrdən ibarət ekosistemin məhv edilməsi ilə biomüxtəlifliyə ağır zərbə vurulub. Qiymətli flora və fauna növləri ilə zəngin olan meşələr talan edilib. Su hövzələri böyük antropogen təsirə məruz qalıb, içməli su mənbələri məqsədli şəkildə kimyəvi, bioloji və digər radioaktiv tullantılarla çirkləndirilib. Hazırda bu ərazilərdə ekoloji vəziyyətin bərpası, ətraf mühitin sağlamlaşdırılması, yaşıllıqların salınması və artırılması, ekosistemin qorunması istiqamətində Azərbaycan dövləti tərəfindən ardıcıl siyasət aparılır.

Məlumdur ki, qlobal ekoloji problemlərin səmərəli həlli üçün dünya dövlətlərinin birgə maliyyə dəstəyi göstərməsi vacib şərtlərdən biridir. Məhz bu halda iqlim dəyişikliyi, havanın çirklənməsi və digər ekoloji təhlükələrə qarşı mübarizənin aparılması, biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin qorunması mümkündür. Qlobal iqlim böhranının həlli böyük həcmdə sərmayə tələb edir. Lakin iqlim maliyyəsinin hazırkı həcmi lazım olduğundan bir neçə dəfə aşağıdır. Buna görə də iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması üçün maliyyələşmə vacib məsələlərdən biridir. Araşdırmalar göstərir ki, həm maliyyə ödəmələri, həm də iqlim dəyişikliyinə azaldılması üçün göstərilən səylər hələlik müəyyən edilmiş tələblərə cavab vermir. İnkişaf etmiş ölkələrin qlobal iqlim dəyişmələrinə qarşısının alınması ilə bağlı maliyyə məsələlərinin həllində lazımı fəallıq göstərməməsi, yükü digər maliyyə mənbələrinin üzərinə atmağa çalışması təəccüb doğurur. Xüsusilə, bu məsələdə ABŞ-nin mövqeyi xeyli suallar yaradır. Dünyada neft və qaz kimi qazıntı yanacaqlarının çıxarılmasında və atmosferə böyük həcmdə karbon emissiyasının atılmasında əsas yerlərdən birini tutan ABŞ-nin iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması üçün maliyyə yardımının göstərilməsində özünü kənarında saxlamağa üstünlük verməsi birmənalı qarşılıqdır.

Azərbaycan dövləti COP29 çərçivəsində qlobal iqlimə uyğunlaşma üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində effektiv maliyyələşmə mexanizmlərinin formalaşmasına böyük həssaslıqla yanaşır. İqlim məsələləri üzrə dünyanın tanınmış alimlərinin və ekspertlərin hesablamlarına görə, 2030-cu ilə qədər qlobal iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması üçün ən azı 1 trilyon ABŞ dolları həcmində investisiya lazımdır. Buna görə də Azərbaycan iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə maliyyə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verir. Təbii ki, qlobal iqlim dəyişikliyinə qarşı effektiv mübarizənin aparılması bir və yaxud bir neçə ölkənin maliyyə dəstəyi ilə mümkün deyil. Bu məsələdə dünya dövlətlərinin və beynəlxalq qurumların birgə səy göstərməsi vacibdir.

Yuxarıda göstərilənləri ümumiləşdirsək aydın olur ki, qlobal ekoloji problemlər bəşəriyyəti ciddi şəkildə narahat edir. BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı qlobal səviyyədə ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsində əhəmiyyətli rol oynayan institusional mexanizmlərdən biridir. COP-un 29-cu sessiyasının Azərbaycanda keçirilməsinin qərara alınmasında ölkəmizin davamlı inkişafı, onun tərkib hissələrindən biri kimi ətraf mühitin qorunması sahəsində əldə etdiyi uğurlar, növbəti mərhələ üçün müəyyən edilmiş hədəflər həlledici rol oynayır. COP29 iqlim dəyişikliyinə qarşısının alınması məqsədilə ölkəmizlə xarici dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar arasında birgə əməkdaşlığın yeni perspektivlərini yaradır.